

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů aneb „evropské hromadné žaloby“ - díl II. systémy OPT-IN a OPT-OUT

Tímto článkem navazujeme na náš předchozí příspěvek ze dne 24. května 2022[1], ve kterém jsme obecně představili směrnici o zástupných žalobách[2] a některé její specifické body, například kdo je oprávněným subjektem k podání těchto žalob a v jakých věcech lze tyto nástroje kolektivní ochrany práv použít. Představili jsme rovněž současný stav ochrany kolektivních zájmů v České republice a nastínili jsme, zda a jaké riziko s sebou hromadné žaloby přináší.

V tomto článku se zabýváme již specifickou otázkou týkající se hromadných žalob, a to konkrétně tzv. systémy opt-in a opt-out, které určují, **jakým způsobem bude vytvořen okruh účastníků** (přesněji členů) **v rámci řízení o hromadné žalobě.**[3]

Co se skrývá pod pojmy opt-in a opt-out?

Jak již bylo předznamenáno výše, zmíněné uvedené pojmy opt-in a opt-out u hromadné žaloby určují, jakým způsobem bude stanoven okruh dotčených osob, konkrétně členů skupiny, kterým náleží uplatňovaná práva. Jinými slovy lze říci, že jde o to, jakým postupem bude konkrétní subjekt dotčený protiprávním jednáním obchodníka zahrnut do hromadného řízení, tedy jak se stane jeho členem, členem skupiny.[4] Zcela konkrétně pak jde o to, zda se tak stane na základě jeho **výslovného** právního jednání (spočívajícího například v zaslání přihlášky nebo obdobného dokumentu), pak hovoříme o systému opt-in, anebo jestli bude konkrétní dotčená osoba členem skupiny **již jen na základě toho, že hromadné řízení bylo vůbec zahájeno**, v takovém případě se jedná o režim opt-out. V rámci druhého systému se pak automaticky stanou členy skupiny ti, kteří splní podmínky stanovené pro vymezení skupiny hromadného řízení.[5], [6] K uvedenému je ještě vhodné poznamenat, že v případě varianty opt-in budou případným výsledkem řízení dotčeny (resp. budou moci z něj profitovat) pouze osoby, které se do řízení **přihlásily**. Naopak v řízeních vedených v režimu opt-out se bude výsledek sporu (tedy ať už pro ně pozitivní, či nikoli) týkat všech, kteří se z něj neodhlásili.

Oba pojmy lze vyjádřit i českými ekvivalenty. Dřívější návrh zákona o hromadném řízení (dále jen „**návrh zákona**“) je označoval příznačně jako systém přihlašovací (opt-in), resp. odhlašovací (opt-out). Návrh zákona oba systémy také ve vztahu k jednotlivým druhům řízení oba uvedené blíže konkretizoval: „**Přihlašovacím hromadným řízením** je hromadné řízení, ve kterém se projednávají a rozhodují spory týkající se práv nebo oprávněných zájmů členů skupiny, kteří se do hromadného řízení **stanoveným způsobem přihlásili.**“[7] K **odhlašovacímu hromadnému řízení** pak uváděl, že se jedná o „hromadné řízení, ve kterém se projednávají a rozhodují spory týkající se práv nebo oprávněných zájmů členů skupiny **s výjimkou členů skupiny, kteří a) se z hromadného řízení stanoveným způsobem odhlásili** [...]“[8]

Co na to Směrnice?

Nabízí se samozřejmě otázka, jaké nastavení obou systémů předpokládá Směrnice. Ta se vyjadřuje v tom smyslu, že ponechává na členských státech, který z obou výše uvedených systémů zavedou ve svých vnitrostátních předpisech. Nevylučuje ani jejich vzájemnou kombinaci.[9] Právě kombinaci obou systémů předvídal i původní návrh zákona. Primárním způsobem řízení nicméně měl být přihlašovací systém.[10] Odhlašovací model se pak měl uplatnit ve specifických situacích, kdy pro něj byly naplněny podmínky.[11]

Určité doporučení nicméně Směrnice přece jen předesílá. Přihlašovací mechanismus by měl platit v situacích, kdy jsou podány žaloby „na vydání opatření ke zjednání nápravy v případech, kdy spotřebitelé, kteří byli porušením předpisů poškozeni, nemají obvyklé bydliště v členském státě, v němž se nachází soud nebo správní orgán, u kterého byla zástupná žaloba podána.“[12], [13]

Žádné konkrétnější instrukce, doporučení či omezení nicméně Směrnice pro členské státy ve vztahu k oběma systémům, případně jejich vzájemné kombinaci, neuvádí.

S ohledem na uvedené tak je patrné, že Směrnice státům ponechává poměrně volnou ruku v tom, jakým způsobem ve svých národních předpisech nastaví systémy skládání okruhu dotčených osob.

S ohledem na spíše negativní postoj části odborné veřejnosti k opt-out systému[14] (tehdy ještě v rámci původního návrhu zákona) je možné předpokládat, že právní předpis implementující Směrnici bude založen spíše na přihlašovacím systému. To ostatně uvádí i představitel Ministerstva spravedlnosti ČR.[15]

Jaké jsou klady a zápory jednotlivých systémů?

Již na základě výše uvedeného je možno logicky dovodit, že odhlašovací systém má potenciál vytvořit početnější skupinu nežli systém přihlašovací. Důvod přitom není nikterak zarážející. Zatímco u přihlašovacího řízení **musí** dotčená osoba vynaložit určitý čas a případně i náklad na to, aby byla vůbec členem hromadného řízení, u odhlašovacího řízení nemusí osoba dotčená protiprávním jednáním obchodníka činit prakticky vůbec nic (pokud samozřejmě nemá v úmyslu řízení se nezúčastnit).[16] Odhlašovacím systémem se tedy ve větší míře eliminuje tzv. *racionální apatie*. Jedná se o situaci, kdy dotčený subjekt nemá zájem vynakládat jakékoliv náklady na uplatnění svého nároku v řízení, protože jeho pohledávka či nárok jsou tak nízké, že není z ekonomického hlediska racionální je jakkoli uplatňovat. Jinak řečeno, samotné úkony vedoucí k vymožení nároku jsou odrazujícím prvkem.[17]

V takovém případě nabízí řešení právě hromadné žaloby. Úspory v rámci hromadných řízení vyplývají z principu jakéhosi „složení“ úsilí jednotlivých dotčených osob. Hovoří se o *úsporách z rozsahu* (tzv. *economies of scale*). Týkají se zejména významného snížení nákladů na vedení soudního řízení, kdy pluralita dotčených osob umožňuje rozložit výdaje mezi jednotlivé členy. Tyto úspory jsou pak ještě výraznější v rámci systému opt-out.[18] V této souvislosti lze citovat také část Zelené knihy o kolektivním odškodnění spotřebitelů: „*Opt-in systémy by byly těžkopádné a nákladné pro organizace spotřebitelů, které musí zajistit přípravné práce, jako je identifikace spotřebitelů, vypracování skutkové podstaty jednotlivých případů, zajišťování průběhu případu a komunikace se všemi žalobci. Tyto organizace mohou rovněž v případech s nízkou hodnotou škody, kdy jsou spotřebitelé méně ochotni podnikat jakékoli kroky, čelit problémům při získávání dostatečného počtu spotřebitelů, kteří se do tohoto postupu zapojí.*“[19]

Početnost skupiny s sebou ovšem nese svá rizika. Vzhledem k tomu, že opt-out řízení zahrnují daleko početnější skupiny, hrozí, že systémy disponující odhlašovacím mechanismem budou více zneužívány. Hromadné žaloby tak mohou sloužit jako nátlakové nástroje, jelikož s větším počtem členů skupiny roste samozřejmě i případná hodnota, respektive suma požadovaného plnění. Na

system opt-out v jistém smyslu upozorňuje i dokument nazvaný Směrem k evropskému horizontálnímu rámci pro kolektivní právní ochranu, v němž se uvádí: „Skutečnost, že *class actions* v USA jsou ve většině případů ze zákona řízenými ‚opt-out‘, problém ještě prohlubuje: zástupci skupiny (*class*) mohou podat žalobu jménem celé skupiny potenciálně dotčených žalobců, aniž by je museli výslovně žádat o účastenství. V poslední době Nejvyšší soud Spojených států začal postupně omezovat dostupnost *class actions* vzhledem k negativním hospodářským a právním účinkům tohoto systému, který není chráněn před zneužitím formou bezdůvodných žalob.“^[20] **Pokud by tedy členské státy zakotvily ve svých národních úpravách v rámci hromadných řízení systém opt-out, bude potřeba rovněž správně nastavit ochranné mechanismy, které co nejvíce sníží riziko zneužitelnosti.**

Opt-out systém s sebou ovšem přináší i jisté benefity ve prospěch žalovaného. Pokud dojde k projednání celé věci až k jejímu zdárnému konci, překážka věci rozsouzené se bude již nadobro týkat všech potenciálně dotčených osob, které naplňovaly kritéria pro začlenění do skupiny. Uvedené se samozřejmě nebude týkat situací, kdy se subjekt z této skupiny vyloučí a zahájí vlastní individuální řízení.^[21] To je nicméně s ohledem na nastíněnou povahu a benefity systému opt-out spíše méně pravděpodobné. Vyšší počet individuálních řízení lze naproti tomu předvídat v případě přihlašovacích řízení.^[22] Žalovaný by tak byl zatížen větším počtem jednotlivých řízení.

Zná současná česká právní úprava obdobné řešení, které nabízí systém opt-out?

Jak jsme uvedli již v prvním díle, současná česká úprava obecně nezná žádný institut obdobný hromadným či zástupným žalobám. To nicméně neznamená, že by se v rámci jiných právních nástrojů či institutů nevyskytovaly prvky systému opt-out.

Lze si položit otázku, zda se režim opt-out v určité podobě neprojevuje v rámci tzv. „kvazihromadné“ žaloby ve smyslu § 83 a § 159a OSŘ.^[23] Ta umožňuje, aby v situacích uvedených v ustanovení § 83 odst. 2 občanského soudního řádu již neprobíhalo další řízení **o žalobách dalších žalobců** požadujících z **téhož jednání nebo stavu stejné nároky**. Pokud bude v určitém případě, na který procesně dopadne zmíněné ustanovení, rozhodnuto, bude založena překážka věci rozhodnuté nejen pro účastníky řízení, ale i pro osoby, které se tohoto řízení neúčastnily a o řízení ani vůbec nemusely vědět. V uvedeném případě se tak jedná o jakýsi mandatorní či povinný opt-out systém, kdy zahrnutí jsou všichni, kdo by vůči téže osobě mohli požadovat stejné nároky. Pravomocné rozhodnutí se pak dotýká i jich. S ohledem na vše výše uvedené lze nicméně uvést, že pokud určitý systém nenabízí možnost, jakým může dotčená osoba pro sebe vyloučit účinky rozhodnutí či řízení, nelze hovořit o odhlašovacím systému. Jeho podstatou je totiž možnost **nebýt takového řízení součástí a vyloučit pro sebe následky, které z něj mohou vyplývat**. Dá se tak říci, že procesní režim dle zmíněných ustanovení občanského soudního řádu je v jistých ohledech ještě přísnější než uvažovaný opt-out systém v rámci hromadného řízení.

Dalším příkladem je právní úprava obsažená v ustanovení § 203 ve spojení s ustanovením § 169 odst. 1 písm. a) insolvenčního zákona. Na základě prvně zmíněného ustanovení platí, že: „*Neuplatní-li dlužníkův zaměstnanec pracovněprávní pohledávku uvedenou v § 169 odst. 1 písm. a) v jiné výši, pokládá se jeho pohledávka za uplatněnou ve výši vyplývající z účetnictví dlužníka nebo z evidence vedené podle zvláštního právního předpisu.*“ Zákon zde předvídá v podstatě „automatické“ uplatnění pohledávky. Osoba s dispozičními oprávněními by tak měla pohledávky uspokojit bez ohledu na aktivitu dlužníka.^[24]

Jak je z výše uvedených dvou případů patrné, není automatické začlenění do skupiny či řízení ničím neobvyklým ani pro český právní řád. Přestože lze samozřejmě vést polemiku o tom, jak často jsou popsány instituty v praxi využívány, případné začlenění opt-out varianty vytváření okruhu členů skupiny v zákoně implementujícím Směrnici by v tuzemském právním řádu nebylo možno považovat

za úplnou novotu. Nadto lze rovněž dodat, že úpravy hromadného řízení v některých členských státech Evropské unie disponují systémem opt-out (např. Portugalsko, Belgie, Velká Británie či Dánsko[25]), jiné naopak preferují pouze systém opt-in (např. Polsko).[26]

Očekávaný zákon, který bude implementovat Směrnici, bude téměř jistě postaven na principu opt-in. Nová úprava tak sice bez dalšího nezpůsobí revoluci v pojetí a fungování civilního procesu, nicméně některé podnikatele může i tak citelně zasáhnout. Je proto vhodné, aby se zejména obchodníci na tuto právní úpravu dostatečně a včas připravili.

JUDr. Lukáš Duffek

Advokát / Partner

Mgr. Petr Zábranský

Advokát / Senior Associate

Mgr. Marek Čmiel

Advokátní koncipient / Junior Associate

ROWAN LEGAL, advokátní kancelář s.r.o.

GEMINI Center
Na Pankráci 1683/127
140 00 Praha 4

Tel.: +420 224 216 212

Fax: +420 224 215 823

e-mail: paha@rowan.legal

[1] Dostupný >>> [zde](#).

[2] Směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů („Směrnice“), s jejíž

implementací do podoby zákona počítá již i plán legislativních prací vlády na zbývající část roku 2022.

[3] Autoři si jsou vědomi různorodosti terminologie týkající se hromadné žaloby jakožto jednoho z nástrojů kolektivní ochrany práv. Tento pojem bývá někdy mylně zaměňován s pojmy jako skupinová či reprezentativní žaloba. V tomto případě se však jedná o konkrétní typy hromadné žaloby. Kolektivní žaloba by pak měla obecně zastřešovat i hromadnou žalobu, jelikož se jedná o nástroj, který hájí kolektivní zájmy. Pro účely tohoto příspěvku budeme za účelem zjednodušení a přehlednosti používat pojem hromadná žaloba.

[4] S ohledem na to, že jednotlivé dotčené osoby by v hromadném řízení neměly mít nijak rozsáhlá oprávnění (viz bod 36 a 37 odůvodnění Směrnice, srov. však bod 11 odůvodnění Směrnice; širší oprávnění dotčeným subjektům naproti tomu poskytoval dřívější návrh zákona o hromadném řízení v ustanovení § 12), je vhodné jejich označení jako členů namísto účastníků.

[5] Viz například HAMULÁKOVÁ, Klára, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana. Kolektivní ochrana práv v nově navrhované úpravě. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 12, s. 19.

[6] Tak to stanovoval například návrh zákona o hromadném řízení v ustanovení § 104 odst. 2, kde bylo uvedeno: „V usnesení o přípustnosti hromadné žaloby soud vymezí skupinu a její členy u a) zúčastněných členů skupiny [...] uvedením jejich identifikačních údajů podle občanského soudního řádu, b) ostatních zúčastněných členů skupiny uvedením předpokladů členství ve skupině tak, aby identifikace zúčastněných členů skupiny byla umožněna alespoň při vypořádání práv zúčastněných členů skupiny podle tohoto zákona nebo v navazujících individuálních řízeních.“

[7] Ustanovení § 4 odst. 1 návrhu zákona.

[8] Ustanovení § 5 návrhu zákona.

[9] Bod 43 odůvodnění Směrnice.

[10] Ustanovení § 4 odst. 2 návrhu zákona.

[11] Viz ustanovení § 34 návrhu zákona: „Odhlašovací hromadné řízení je možné vést, jsou-li splněny podmínky přihlašovacího hromadného řízení [...] a je-li zároveň osvědčeno, že a) tvrzená práva nebo oprávněné zájmy členů skupiny není účelné z důvodu jejich nízké hodnoty vymáhat jednotlivě, a b) v téže věci není vedeno jiné odhlašovací hromadné řízení ve věci samé.“ Mělo se přitom za to, že pohledávky nebylo účelné vymáhat jednotlivě, pokud jejich hodnota byla nižší než 3 000 Kč.

[12] Bod 45 odůvodnění Směrnice.

[13] Výslovné přihlášení v obdobné situaci předpokládal i návrh zákona v rámci odhlašovacího řízení v ustanovení § 5 písm. b). V případě, že dotčená osoba neměla obvyklý pobyt na území České

republiky, musela se přihlásit.

[14] Například ŠVERĚPOVÁ, Kateřina. Fenomén hromadné žaloby jako projev proměny vnímání role práva v moderní společnosti. Bulletin advokacie, 2019, č. 4, s. 21. Nebo například připomínky ČAK k návrhu zákona o hromadných žalobách dostupné ke stažení >>> [zde](#).

[15] Například na sympoziu k hromadným žalobám v rámci VI. ročníku projektu Stálé konference českého práva dne 10. června 2022. Tam bylo ze strany náměstka ministra pro legislativu mj. prezentováno, že transpozice Směrnice bude (i s ohledem na omezený zbývající čas k její transpozici) velmi minimalistická.

[16] Viz například NAGY, Csongor István. Collective Actions in Europe. A Comparative, Economic and Transsystemic Analysis. Cham: Springer, 2019, 122 s.

[17] I s ohledem na to bylo možno v dřívějším návrhu zákona spatřovat určitou hranici rentability vymáhání práva. V ustanovení § 34 odst. 2 se uvádělo, že: „Má se za to, že tvrzená práva nebo oprávněné zájmy není účelné vymáhat jednotlivě, jestliže hodnota práva jednoho člena skupiny nepřesahuje hodnotu 3 000 Kč.“

[18] VAN DEN BERG, Roger, VISSCHER, Louis. The Preventive Function of Collective Actions for Damages in Consumer Law. Erasmus Law Review, 2008, roč. 1, č. 2, s. 18.

[19] Zelená kniha KOM(2008) 794 v konečném znění, o kolektivním odškodnění spotřebitelů, ze dne 27. listopadu 2008, bod 55.

[20] Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů COM(2013) 401 final ze dne 11. června 2013, „Směrem k evropskému horizontálnímu rámci pro kolektivní právní ochranu“.

[21] Možnost vedení individuálního řízení není zahájením hromadného řízení ve stejné skutkové věci týkající se stejného žalovaného vyloučena. Viz bod 46 odůvodnění Směrnice.

[22] Viz náš příspěvek ze dne 24. května 2022.

[23] Pojem byl vysvětlen v předchozím příspěvku ze dne 24. května 2022.

[24] MORAVEC, Tomáš. § 203 [Pohledávky za majetkovou podstatou a jim rovnocenné]. In: MORAVEC, Tomáš, KOTOUČOVÁ, Jiřina a kol. Insolvenční zákon. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 769.

[25] HAMULÁKOVÁ, Klára. Opt-Out Systems in Collective Redress. EU Perspectives and Present Situation in the Czech Republic. Hungarian Journal of Legal Studies, 2018, roč. 59, č. 1, s. 103, 106-108.

[26] Viz Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym.

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporální autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)
- [Skryté ujednání v realitní smlouvě - zbytečná hra na schovávanou](#)
- [Odpovědnost člena voleného orgánu dle § 159 OZ a vymezení škody způsobené právnické osobě](#)
- [Vnosy do společného jmění manželů a jejich valorizace v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu](#)
- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)